

ПРИРОДНИОТ ПРИРАСТ И НЕГОВИТЕ ИМПЛИКАЦИИ ВРЗ ПРОМЕНИТЕ ВО НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЈУГОЗАПАДНИОТ ДЕЛ ОД РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Никола В. Димитров *

ИЗВОД

Истражувањата на природниот прираст и промените во националната структура во Република Македонија се од национален интерес, за кои безрезервно потребно е што побрзо и поопстојно нејзино елаборирање, а тоа истовремено ќе претставува и посебен придонес во демографијата. Преку примерот што го презентираме, а се однесува само на општините од Југозападниот дел од Р. Македонија ќе ги проследиме причините и последиците од промените во националната структура настанати во последните педесеттина години, а предизвикани, во прв ред, од природното движење на населението. Проучувањата укажуваат на дијаметрално спротивни тенденции во развојот на природното движење, кои пак предизвикуваат значајни реперкусии врз националната структура, особено кај македонското и албанското население. Според тоа, националната структура ја разгледуваме делумно од просторно-географски, демографски и социо-географски аспект.

Клучни зборови: Природен прираст, национална структура, Македонци, Албанци и други, причини, последици, Југозападен дел од Република Македонија.

ABSTRACT

The researches on the natural increase and the changes of the natural structure of the natural structure of the Republic of Macedonia are of national interest, this issue needs thorough and fast report which, at the same time will be a special contribution to demography. Through the example we are presenting, which refers only to the townships of the South - West part of the R. of Macedonia, we will give the reasons and the impact of the changes of the national structure happening in the last 50 years, which changes are mainly caused by the natural migration of the population. The researches show diametrically different tendencies of the development of the natural migration, which on the other hand influence the natural structure, mainly with the Macedonian and Albanian population. Accordingly, the national structure is observed partially from regional-geographic, demographic and socio-geographic aspect.

The key-words: Macedonians, Albanians and others, reasons, consequences, impact, South-west part of the Republic of Macedonia.

---

* М-р Никола В. Димитров, Професор по географија при ДСУ-Гимназија "Јосип Броз - Тито" - Битола, "Булевар 1-ви Мај" бр. 51, 97000 - Битола, Република Македонија.

ВОВЕД

На територијата на Република Македонија живее население од повеќе националности,но грото од населението со над 66 % го сочинуваат Македонци.Меѓутоа,и покрај тоа што бројот на македонската популација низ пописите постојано се зголемува, сепак гледано според процентуалното учество во вкупното население од 71,2 % во 1961 година па наваму тоа постојано се намалува,за да во 1994 година учествува со 66,5 %. Ова се разбира е резултат на намалениот природен прираст,и миграционите движења на емиграција на извесна популација која се наоѓа на привремена работа или трајно во странство.За сметка на тоа,пак,кај останатите националности,главно кај албанската популација се забележува континуирано зголемување како во нивниот број, така и во нивното учество,и тоа од 13,0 % во 1961 година на 22,9 % во 1994 година,потоа кај ромската од 1,5 на 2,3 %,што се разбира примарно е резултат на високиот природен прираст.Додека пак кај останатите националности се забележува извесно "статус кво",со исклучок кај турската популација која од 15,6 % во 1953 год. се намалиле на 4,0 % во 1994 година,и тоа пред сè поради нивното иселување за Турција во периодот на педесеттите и шеесетите години.

Во трудот што го презентираме и според просторот кој ни е на располагање ќе се задржиме само на природниот прираст и неговите импликации врз промените во националната структура кај населението во општините од Југозападниот дел на Република Македонија и тоа гледано по старата и новата територијална поделба.

1. Промени во природниот прираст на населението во општините од Југозападниот дел на Република Македонија

Ползувајќи ги пописните статистички податоци забележуваме дека бројот на жители во Југозападниот дел од Република Македонија се движел со извесни осцилации и тоа од 228.353 жители во 1953 година,на 266.862 во 1971 година,односно до 298.111 во 1981 година, за да,поради изменетата методологија во утврдувањето на присутното население за време на пописот во 1994 година бележиме намалување на 259.935 жители,поради што и податоците со претходните пописи не се споредливи. Токму заради тоа,нашата цел во истажувањата на третираниот простор ќе бидат само природниот прираст и промените во националната структура на населението.

Врз основа на официјалните статистички информации и преку демографската анализа на природниот прираст за Југозападниот дел од Република Македонија, можеме да констатираме четири групи на општини,и тоа:општини со високи стапки на природен прираст,општини со умерен,општини со низок и општини со негативен природен прираст.

Ретроспективно гледано според податоците за виталните стапки се гледа дека во 1953 година сите општини биле со висок процент на природен прираст од над 15 ‰,за да во наредните години започне процесот на намалување на истиот.

Во просторот кој ни е на располагање,а со цел да добиеме поцелосна слика како се одвивало темпото на намалување на стапките на природниот прираст,за општините по старата и новата територијална поделба,можеме да го констатираме следното.

Општина Битола од својот почеток (располагаме со податоци од 1953 год.) се карактеризира со исклучително високи стапки на наталитет од 35,7 ‰, морталитет од 13,0 ‰ и природен прираст од 22,7 ‰, за да потоа започне процесот на нивно постепено и нагло намалување.Така што во 1996 година достигне до критичните 11,6 ‰ на живородени,11,2 ‰ на умрени,или стапка на природен прираст од **0,4 ‰**.

Односно тоа е намалување од 24,1 ‰ кај наталитетот, а 1,8 ‰ кај морталитетот или 22,3 ‰ кај природниот прираст. Ваквата појава со природното движење во оваа општина е резултат како на интензивното темпо на емиграција особено на младо фертилно население, така и на подобрувањето на животниот стандард, планирањето на семејството, односно раѓање на помалку деца, итн.

Меѓутоа, споредено како се движел природниот прираст гледано по учество во истиот по одделна националност се забележува дека македонската доминација од шеесетите години веќе од средината на деведесетите години е конкурентна од страна на албанската и ромската националност. (Види: Табела 1, 2 и 3)

Општина Демир Хисар е општина каде се случиле најголемите разорувања во стапките на природниот прираст во Република Македонија. Имено од 30,4 ‰ на живородените во 1953 година се намалите на само 8,2 ‰ во 1996 година или намалување од 22,2 ‰. Додека пак, стапката на умрените се зголемила од 13,0 ‰ на 13,8 ‰, или за 0,8 ‰, што е резултат на зголемената концентрација на старо население кое буквално вегетира и е во физиолошки процес на изумирање. И на крајот, стапките на природниот прираст се намалиле од 17,4 ‰ на - 5,6 ‰ или намалување за 23 ‰. Ваквите состојби во природното движење на населението пред сè се резултат на интензивното емигрантско иселување на цели домаќинства и младо фертилно население и раѓањето на помал број на деца. Оваа општина веќе години наназад се наоѓа во агонија на целосна популациска депресија, бесперспективност, стареење и депопулација. Значи непреостанува многу време кога голем број населби од оваа општина целосно ќе изумрат, а со тоа ќе дојде времето кога и надлежните органи, науката, просторното планирање и другите фактори ќе си го постават прашањето за ревитализација и понатамошна егзистенција на општината. Природниот прираст гледано според националност забележуваме дека кај Македонците бил во постојано опаѓање додека кај албанската националност се задржува на одредено ниво.

Со мали исклучоци (особено за албанската националност) кон исти текови во стапките кај природниот прираст се движи и **Општина Ресен**. Имено, живородените во 1953 година учествувале со 28,0 ‰ за да во 1996 година се намалат на 10,7 ‰, односно намалување за 17,3 ‰, потоа умрените од 12,7 ‰ се зголемат на 12,8 ‰, или за 0,1 ‰, и на крајот природниот прираст од 15,3 ‰ се намали на - 2,1 ‰ односно за 17,4 ‰. И во овој случај, не ни останува ништо друго освен да заклучиме, дека и оваа општина, како резултат на интензивната емиграција на младо фертилно население, намалениот број на раѓања и слично, длабоко е навлезена во процес на стареење а со тоа и на намалување на бројот на населението. Гледано по националноста македонската доминација во природниот прираст веќе сериозно е загромена од албанската и турската националност.

Општина која буквално се "бори" како стапките на природниот прираст, кои и овде биле и сè уште се во постојано опаѓање, да ги одржува во рамките на популациски оптимум е **Општина Охрид**. И оваа општина небила имуна на забрзаното опаѓање на живородените-наталитетот и тоа од 34,6 ‰ во 1953 година на 13,3 ‰ во 1996 година, или намалување од 21,3 ‰. Значително намалување се забележува и кај стапките на умрените-морталитетот и тоа од 14,9 ‰ на 9,5 ‰ или намалување за 5,4 ‰. Според тоа стапките на природниот прираст се намалиле од 19,7 ‰ во 1953 година на 3,8 ‰ во 1996 година, или намалување од 15,9 ‰. И овде намалувањето на стапките кај природното движење е предизвикано од истите претходно изнесени причини. Меѓутоа, благодарение на сè уште присутниот процент на извесни доселувања во оваа општина и понатаму се одржува позитивниот тренд на природниот прираст. Со едно надополнување, дека споредено по националност, учеството на македонскиот народ во вкупниот прираст во последната деценија континуирано е загромено од страна на албанската, турската и ромската националност.

И на крајот **Општина Струга**, популациски најконтраверзната општина, за просторот на југозападниот дел од Република Македонија, која од страна на повеќе демографи и демогеографи ја посочуваа како типичен популациски пример на Македонија во мало. Имено, Општина Струга, односно нејзини одделни делови се популациски дијаметрално спротивни, и тоа од простори без население (Малесија) до простори со преголема аграрна пренаселеност (Струшко Поле), како и од простори без наталитет, односно само со присуство на морталитет, до простори со енормно високи стапки на "афрички" наталитет и природен прираст. Оваа општина благодарение на високиот природен прираст кај албанското население доста години беше во фаза на демографската експлозија. Ова се разбира е резултат на намалувањето на смртноста на доенчината и воопшто подобрените медицински, хигиенски и животни услови. Благодарени на непопуларно нискиот природен прираст особено кај македонското население општината премина во фаза на демографска експанзија.

Како потврда на изнесеното говорат следните демографски податоци. Имено, во 1953 година стапките на живородени во Општина Струга изнесувала дури 42,8 ‰ за да во 1996 година се намали на 21,2 ‰ или намалување за 21,6 ‰, стапките на умрените се движеле во релација од 19,0 ‰ до 6,8 ‰, што претставува намалување од дури 12,2 ‰. Како резултат на високите витални стапки и природниот прираст кој се движи во релациите од 23,8 ‰ во 1953 година до **14,4 ‰** во 1996 година, или намалување од само 9,4 ‰, што значи дека сè уште Општина Струга била во границата на висок природен прираст. И во двата временски термини, и воопшто за целиот период општината Струга била и е со повисок просек во виталните структури од Републичкиот, кој во 1953 година изнесувал 23,1 ‰ а во 1996 година **7,7 ‰**, односно се намалил за 15,4 ‰, и со која стапка државата од поодамна влезена е во групата на земји со низок природен прираст.

Ова покажува дека во Општина Струга и покрај присуството на одреден број отсутно население, сепак имала и значителен број на доселено население, но како, најспецифичен белег во изнудување промени на националната структура во општината и доминантно место има природниот прираст, и тоа особено кај албанското население кое споредено со Македонците имало висок просек од приближно 3 : 1. Или поконкретно користејќи ги базните податоци за природното движење на населението од Статистичкиот преглед за 1996 година и при тоа вклучувајќи ги и нашите пресметки за Општина Струга добиваме дека вкупниот број на живородени бил 1373 лица од кои 456 Македонци (33,2 %), 710 Албанци (51,7 %) итн. Бројот на умрените лица бил 440 лица од кои 257 Македонци (58,4 %), 174 Албанци (39,5 %) итн., или природниот прираст изнесувал 933 лица, од кои 199 Македонци (21,3 %), 536 Албанци (57,4 %) итн. Односно споредено со виталните стапки од 21,2 ‰ за наталитетот, со 6,5 ‰ од него учествуваат Македонците, со 11,4 ‰ учествуваат Албанците, а другите со 3,3 ‰; за морталитетот од 6,8 ‰ од кои, на Македонците и припаѓаат 3,8 ‰, на Албанците 2,7 ‰, и 0,3 ‰ на останатите. Или од вкупниот општински природен прираст кој изнесувал 14,4 ‰, на македонската популација и припаѓале 2,7 ‰, на албанската 8,7 ‰ и на останатата популација 3,0 ‰.

Повторно ни се поставува прашање: На што се должел ваквиот висок процент на природен прираст во целина за Општина Струга, но и посебно гледано на релација најзастапени етнички заедници Македонци - Албанци, кои популациски - бројно и процентуално биле доста блиски, а сепак гледано според природниот прираст доста далечни ?!

Причините, според нашите согледувања, лежат или во доста бавното движење на процесот на подобрување на животниот стандард, одсуството на економски оправданото планирање на семејството, пониското културно и образовно ниво, потоа сè уште недоволната едуцираност и еманципацијата на жената, или пак влијанието на религијата, политиката и други причини, кои се поддоминантни од потребите, мо-

жностите, животните услови и стандардот на семејството. Или пак во прашање е нешто трето - доминантното присуството на сексуалниот нагоно кој го потиснува свесното планирање на семејството, или пак тоа е само резултат на "виша сила" односно само природен инстинкт на човечкото битие, заснован врз патријархализам, како и страв од доминација или желба за престиж врз другиот итн.

Сепак како краен резултат од ваквиот природен прираст била промената во националната структура, односно во превземањето на водечката улога на македонскиот елемент од страна на албанскиот фактор во поранешната Општина Струга.

Од изнесените податоци за природниот прираст заклучуваме дека гледано во целина **Југозападниот дел** на Република Македонија, за 1996 година има низок природен прираст од 2,2 ‰, што е понизок од Републичкиот (7,7 ‰). Меѓутоа, раздробено по општини се гледа дека природниот прираст е со крајно дијаметрални разлики. Така што населението во просторот поминувал низ популациски процеси на демографска младост, зрелост и старост. Односно Општина Струга била во фаза на демографска експанзија, односно демографска младост. Општината Охрид била во фаза на извесна демографска стагнација, Општина Битола во фаза на регресија, - или пак двете заедно во фаза на демографска зрелост. И на крајот Општина Ресен се наоѓала во фаза на демографска депресија, а Општина Демир Хисар во фаза на извесен степен на демографска депопулација. Гледано заедно овие општини се наоѓале во две фази на демографска старост, и тоа, за Општина Ресен во етапа на почетна демографска старост, а Општина Демир Хисар во етапа на активна демографска старост.

Состојбите и со новата територијална поделба (од 1996 година) не се променети, имено, во просторот кој го презентираме и понатаму се издвојуваат општини со висок природен прираст од над 15 ‰, општини со умерен од 10 - 15 ‰, општини со низок од под 10 ‰ и општини со негативен природен прираст и појава на депопулација. Така во, 1998 година општини со висок природен прираст биле општините: Велешта (18,8 ‰), Деложди (15,4 ‰) и Лабуништа (15,2 ‰), односно сите се дел од поранешната општина Струга, од кои првите две се со доминантно албанско население со над 99 ‰, а последната е со мешано македонско-албанско-турско население. Овие општини далеку се над републичкиот просек кој во 1998 година изнесуваше 6,2 ‰ (Види: Табела 4).

Општина со умерен природен прираст била Општина Струга (10,0 ‰). Општини со низок природен прираст биле општините Охрид (4,0 ‰), Вевчани (1,6 ‰) и Луково (0,5 ‰). Најголем број на општини со негативен природен прираст биле 15 општини или 68,2 ‰ од вкупниот број на новосоздадените 22 општини во Југозападниот дел на Р. Македонија. Од 15-те општини осум биле со негативен природен прираст до - 10 ‰ а тоа се: Битола (-0,1 ‰), Добрушево (-1,3 ‰), Бистрица (-2,8 ‰), Новаци (-2,9 ‰), Могила (-3,9 ‰), Ресен (-3,9 ‰), Демир Хисар (-3,9 ‰) и Мешеишта (-6,6 ‰). Додека пак седум општини биле со негативен природен прираст од над - 10 ‰, а тоа се општините Кукуречани (-10,3 ‰), Бач (-10,9 ‰), Сопотница (-12,3 ‰), Косел (-12,5 ‰), Белчишта (-14,2 ‰), Цапари (-16,7 ‰) и општината Старавина (-30,6 ‰). Според показателите извесно е, дека Општина Старавина длабоко е навлезена во процес на депопулација а за нејзино популациско ревитализирање потребно е брзо и благовремено интервенирање од страна на државните институции. И не само тоа, индикативна е појавата на зголемениот број општини со негативен природен прираст, со што се потврдува констатацијата дека македонското население во Македонија е навлезено во стадиум на стареење.

Гледано во целина за општините од **Југозападниот дел** на Република Македонија според податоците за природното движење на населението во 1998 година забележуваме дека наталитетот изнесувал 10,7 ‰, морталитетот 13,7 ‰ или природен прираст од - 3,0 ‰ кој бил далеку понизиок од Републичкиот (6,2 ‰).

Ако и овде направиме споредба на природниот прираст гледано по националност, очигледно се забележува дека одделни општини во Југозападниот дел од Република Македонија се карактеризираат со исклучително високо учество во виталните стапки на природниот прираст кој е далеку над Републичкиот просек. Тоа се однесува за сите општини каде без разлика на процентуалното учество живее албанската националност и каде нивните високи витални стапки се далеку над стапките што ги создаваат македонскиот народ и другите националности. За споредба ќе исползуваме две општини, во кои доминира македонскиот и албанскиот фактор со над 98 %, и кои орографски гледано имаат рамничарско-ридски карактер. Тоа се општините Могила и Велешта. Првата ги имала следните карактеристики: бројот на население изнесувал 4954 жители, од кои 98,5 % се Македонци, има 13 села или просечно по 381 жител во населба, потоа располага со 153 км² и со густина на населеност од 32 жители на км², во неа младото население (0-19 год.) учествувало со 25,7 %, зрелото или средната возрасна група (20-64) со 59,4 % и старото население (над 65 години) во вкупното, учествувало со 14,9 %, и на крајот оваа општина имала природен прираст од - 3,9 ‰. Додека пак, општината Велешта ги имала следните детерминанти: имала 6917 жители, од кои 99,8 % Албанци, има 4 населени места со просечно по 1729 жители, располага со простор од 23 км² и просечна густина на населеност од 300 жители на км², младото население учествувало со 48,4 %, средното со 45,4 % и старото население со 6,2 % и на крајот оваа општина имала природен прираст од 18,8 ‰.

Споменатите демогеографски детерминанти зборуваат дека првата општина - Могила, одличните орографски услови, не ги валоризира максимално, и се наоѓа во сферата на негативни демографски претструктурирања, особено карактеристични кај македонскиот народ кој се движи кон демографска стагнација, и постепено стареење на своето население. Затоа пак, втората општина - Велешта, одличните орографски услови ги искористила максимално, и аграрна пренаселеност ја пренасочува од демографска експлозија кон демографска експанзија, со доминација на младо фертилно население.

Низ овој пример, се навестуваат сегашните и идните контингенти на сериозна популациска конкуренција помеѓу македонскиот народ и албанската националност насочена кон идната просторна валоризацијата на Република Македонија.

2. Промени во националната структура на населението во општините од Југозападниот дел на Република Македонија, за периодот 1953-1994 година

Според резултатите од пописите на населението се забележува дека во структурата на населението по националност во **Југозападниот дел** на Р. Македонија доминира македонското население кое во вкупното учествувало со 83,3 % во 1961 година за да се намали на **77,9 %** во 1994 година или намалување за 5,4 %. Додека Македонците се намалуваат, Албанците од друга страна, во континуитет се зголемуваат и тоа од 18.234 лица во 8,0 % во 1953 година на 37.127 лица или **14,3 %** во 1994 година или зголемување од 6,4 %, од 18.893 лица што изнесува за 103,6 %. И кај Ромите се забележува мало зголемување од 0,4 % на **0,8 %**, а намалување бележат Турците од 10,6 % на **3,6 %**, потоа Власите, Србите итн. (Види: Табела 3.)

Гледано по општини за третиралиот период националната структура се движи со различни промени како во бројната така и во процентуалната динамика кај поодделни националности. Особено со исклучителна динамика во промената на националната структура на населението се одделува **Општина Струга**. Имено, тука, Македонците во наведениот период се зголемиле од 21.554 лица или учество во вкупното население од 56,6 % во 1953 година на 27.850 лица, во 1994 година или учество од **44,4 %**, односно зголемување само за 6296 лица, односно за 29,2 %. Ваквите разо-

рни промени кај Македонците, пред сè се поради нискиот природен прираст а зголемениот механички одлив кое се движи кон другите простори во Републиката, но и во емигрантско движење во странство. Односно македонскиот етникум се карактеризира со негативен миграционен биланс. Додека пак, Албанците од попис во попис, во секој поглед, се зголемуваат, и тоа од 12.725 лица со учество во вкупното население од 33,4 % во 1953 година на 28.351 лице во 1994 година со учество во вкупното од **45,2 %**, односно зголемување за 15.626 лица или за 122,8 %. Со ова зголемување на Албанците во пописот од 1994 година за првпат го надминаа македонскиот национален фактор во општината. Зголемувањето кај ова население, во споредба со Македонците и другите националности е во огромна предност. Ова се разбира, повеќе е резултат на високиот природен прираст кај албанците а помалку на механичкото движење, што се разбира е во функција на прикривање на негативниот природен прираст на македонското население.

Кај останатите националности, за целиот период, со исклучок кај Турците (**5,3 %**) и муслиманите во структурата на населението не се забележуваат карактеристични промени или пак доколку се присутни, тие се незначителни.

Што се однесува за другите општини од југозападниот дел на Р. Македонија промената во националната структура, како резултат на природниот прираст не биле толку карактеристични во споредба со Општина Струга. Имено, во **Општина Битола** за целиот третиран период доминирале Македонците кое се зголемило од 83.152 лица или учество во вкупното население од 80,8 % во 1953 година на 98.512 лица или од **91,0 %**, што претставувало зголемување од 15.630 лица или за 18,8 %. Што не бил резултат на природното движење, туку на механичкото - миграционите движења, пред сè на релација село-град. Кај другите националности се забележува следната динамика. Албанската националност - малцинство во вкупното население бележи зголемување со учествува од 2,4 % во 1953 година на **3,7 %** во 1994 година, или поконкретно зголемување од 2476 лица (1953 г.) на 3976 лица (1994 г.), односно за 1500 лица или дури за 60,6 %. Ромите се зголемиле од речиси 0 на **1,5 %**. Албанците и Ромите биле во постојано зголемување како резултат на високиот природен прираст, а кај првите и на интензивните миграциони доселувања. Додека пак, Турците се намалиле од 13,5 % на **1,8 %**, односно од 13.938 лица (1953 г.) на 1900 лица (1994 г.) или намалување од - 12.038 лица или за - 86,4 %. Ваквото намалување на Турците примарно е резултат на нивното иселување во Турција и намалениот природен прираст во последните години. Намалување забележуваме и кај Србите кои од 1,0 % се намалиле на **0,6 %**, Власите од 1,0 % на **0,8 %** итн. Нивното намалување бил поради нискиот природен прираст а делумно и од миграцискиот одлив.

Општина Охрид се карактеризирала со доминација на Македонците кои во наведениот период со своето учество во вкупното население се движеле во границата од 84,5 % (1981 год.) до 87,9 % (1991 год.), односно тоа е резултат на миграциското доселување на население од други општини. Или, поконкретно Македонците се зголемиле од 37.473 жители во 1953 година (86,0 %) на 52.498 жители во 1994 година (**86,4 %**), односно зголемување од 15.025 лица или за 40,1 %. Потоа следат Турците со процентуално учество во вкупното од 8,5 % во 1953 година на **3,9 %** во 1994 година, односно намалување од 3714 лица (1953 г.) на 2357 лица (1994 г.) или намалување од - 1357 лица односно за - 36,5 % што се разбира е поради иселување на дел од оваа популација во Турција. И Албанците бележат извесни осцилации кои се движеле во границата од 2,0 % (1991 год.) до 5,6 % (1971 и 1981 год.) што се разбира биле предизвикано како од нивниот миграциски прилив и високиот наталитет. Сепак, како потврда на претходното, Албанците се зголемиле од 1040 лица (во 1953 г.) на 2863 лица (**4,7 %** во 1994 г.) или за 1463 лица, односно дури за 140,7 %. Додека кај другите националности немало некои карактеристични популациски промени во нивната структура, со исклучок кај останатото население кај кое се забележуваа извесни

осцилации од околу 1 % (1961 год.) до 4,3 % (во 1991 година). Во овој случај станува збор за зголемен број на население кое се изјаснало како Муслимани, Египјани итн.

Општина Ресен се карактеризирала со интензивни промени на населението по национална структура и тоа поради високото негативно миграциона салдо на главните протагонисти во националната структура, во прв ред на Македонците, а помалку на Албанците и Турците. Имено, и покрај постојаното намалување на бројот на Македонците, сепак, нивното учество во целиот период се движел од 69,3 % (1981 год.) **76,1 %** (1994 год.), и кај Албанците се забележуваат извесни осцилации од 8,0 % (1953 год.) на 15,4 % (1971 год.), или **9,8 %** (1994 год.) додека пак Турците се намалиле од 15,0 % (1953 год.) на **10,6 %** (1994 год.), а останатото население (Муслимани, Египјани и други) се движи во границата од 0,7 % (1953 год.) до 6,1 % (во 1991 год.) итн. Или поконкретно бројот на Македонците се намалил од 18.513 лица (1953 г.) на 13.453 лица (1994 г.) односно намалување за -5060 лица или за - 27,3 %. Додека пак кај Албанците се забележани извесни осцилации во бројот на жителите, и тоа, од 1943 лица (во 1953 г.), се зголемат на 3689 лица (во 1981 год. зголемување од 89,8 % !?), за да повторно се намалат на 1729 лица (во 1994 год.). Оваа состојба кај албанското население е резултат на механичкиот одлив на истото во соседните општини (Битола, Охрид и др.) или во странство, како и на дел од оваа популација (но и од Ромите, Турците, Македонците и слично), кои за првпат во пописот од 1991 и 1994 година се декларирале како Египјани. (Бројот на Египјани според пописот во 1991 година во Охрид изнесувал 1997 лица, во Струга 645, Ресен 282 и Битола 7 лица.).

Што всушност се случувало во оваа општина? Од една страна македонското население било и сè уште е зафатено со процес на стареење и негативен природен прираст, збогатен со непрекинат процес на емиграционо движење, особено на контингент на активна работна сила на младо работоспособно население. Од друга страна, пак, албанското и турското население се во фаза на урамнотежен природен прираст кој успешно се справува на емиграционите движења и истиот е во функција да го "покрива" крајно негативниот природен прираст кај македонското население. Состојби кои во наредниот период уште повеќе ќе иницираат промени во националната структура на населението во корист на албанската и турската националност а за сметка на Македонците.

Поради ваквите негативни популациски превирања вкупното население во Општина Ресен од 24.400 жители во 1953 година се намалило на 17.681 жители во 1994 година, односно негатива од -6719 лица или од -27,5 %. Според оваа состојба Општина Ресен ја вбројуваме во групата на општини со стагнација на населението.

И на крајот **Општината Демир Хисар** е типичен случај на популациска депресија која во поодделни просторини целини од општината е во активен процес на депопулација. Во потврда на ова оди континуируваниот процес на намалувањето на вкупното население кое се намалило од 19.414 жители (во 1953 год.) на 10.610 жители (во 1994 год.) односно негатива од - 8.804 жители, или - 45,3 %. Истиот процес се случувал речиси кај сите националности, со мали осцилации кај албанската. Македонците во третиралиот период поради негативното миграционо салдо, негативниот природен прираст своето учество го намалиле од 96,7 % (во 1961 год.) до **95,5 %** (во 1994 год.), односно од 18.243 лица (1953 г.) се намалиле на 10.262 лица (1994 г.) или за -7.981 лица, што претставува - 43,7 %. Процесот на активна негатива кај македонската популација предизвикан бил од повеќегодишниот негативен природен прираст кој за општината во целина претставувал и претставува сериозен проблем. Имено, тој бил и е во негатива како поради нискиот наталитет, така и поради стареењето на населението во општината, односно големата концентрација на старо население од над 65 и повеќе години кое буквално е во фаза на изумирање (нивниот број во 1994 година изнесувал 926 лица или 12,1 % од вкупното насе-

ление). Албанците поради умерен природен прираст и незначителен број на доселеници (пред сè на женски лица поради брак) се зголемиле од 50 лица или 0,2 % (1953 г.) на 208 лица или **2,0%** (1994 г.), што е зголемување за 158 лица или 316 %. Додека пак, Турците се намалиле од 5,3 % (1953 г.) на **0,3 %** (во 1994 година), односно од 1027 лица (1953 г.) на 30 лица (1994 г.), што претставува намалување од - 997 лица или од - 97,1 %. Намалувањето на Турците било пред сè поради нивен извесен број на иселување, нешто поради низок природен прираст, но и поради нивно извесно декларирање за Албанци.

Според изнесеното, во овој прилог, за националната структура на општините од **Југозападниот дел** на Р. Македонија можеме да констатираме, дека наведените поранешни општини национално и еволутивно ги групираме во четири групи, и тоа: општини на транзиција, стационарност, стагнација и на депресија. Општини со транзиција во националната структура била Општина Струга, каде македонскиот примат бил заменет со албанскиот фактор. Потоа, општини со извесна стационарност во националната структура биле општините Охрид и Битола, општина со стагнација била и сè уште е актуелната Општина Ресен и општина со депресија во националната структура била и актуелно е општина Демир Хисар.

Ова всушност и одговара на нивната поделба според популациските карактеристики, и тоа општини со пораст - Општина Струга, стационарност Охрид и Битола, стагнација Ресен и депресија односно со извесен степен на депопулација Општина Демир Хисар.

Според податоците од 1994 година за националната структура на населението по новата територијална поделба на Република Македонија од 1996 година, а се однесуваат за ново настанатите општини од Југозападниот дел, ги согледуваме следните карактеристики. Имено, според националната структура можеме да одделиме три групи на општини, и тоа општини со висок процент (од над 90%) со доминација на Македонците, потоа општини со висок процент (исто од над 90 %) со доминација на Албанците и општини каде има повеќе националности со нивно значително бројно и процентуално учество.

Во првата група на општини со доминација на Македонците со над 90 % се општините: Старавина (100 %), Сопотница (99,8 %), Бач (99,7 %), Вевчани (99,6 %), Косел (99,3 %), Луково (99,3 %), Белчишта (99,2 %), Могила (98,5 %), Новаци (98,0 %), Кукуречани (96,4 %), Демир Хисар (95,5 %), Мешеишта (94,3 %), Битола (91,5 %) и Добрушево (90,3 %). Општини со висок процент на Албанци се: Велешта (99,8 %) и Делогожди (99,2 %). И како трета група се одделуваат општини со повеќе националности кои учествуваат со значителен процент во вкупното население, тоа се општините: Лабуништа, Струга, Охрид, Ресен, Бистрица и Цапари. (Види: Табела 4)

На крајот, можеме да констатираме, дека промените во националната структура на населението во општините на **Југозападниот дел** од Република Македонија примарно се генерирани од висок природен прираст особено кај албанската националност, која пак, од друга страна, предизвикува значително процентуално намалување на вкупната македонска популациска маса. Како потврда на тоа е исклучително нискиот природен прираст кај Македонците и процентуалните разлики според националност кои од попис во попис постојано се намалуваат на релација Македонци-Албанци. Секако, дека, покрај природниот прираст, значително влијание врз промената на националната структура, а поради немање на простор ги споменуваме, без подедално да ги анализираме, имаат и миграционите движења на доселувања и отселувања на релација село-град, меѓуградски, меѓуопштински, но и на емиграциони и имиграциони текови во и од други простори, и тоа како на македонското, така и на албанското и другото население.

Според општи констатации, миграцискиот биланс за подолг временски период за речиси сите општини од југозападниот дел е негативен или се движи во рамките

на негативниот,и тоа со доминантно присуство на истиот кај Македонците во споредба со другите националности,со што уште повеќе ја истакнува улогата на доминантниот висок природен прираст кај Албанците.

Според тоа,сите аналитичко-компаративни анализи не наведуваат на заклучокот, дека пристапот кон разрешувањето или ублажувањето на проблематиката на диспропорции во природниот прираст и промените во националната структура на населението од Југозападниот дел на Република Македонија,од стручно-научен и друг аспект отвараат широки можности за диспут по низа прашања и дилеми.И не само тоа,тие по својата суштина се со доста сложен карактер,и во колку повеќе стануваат актуелни,во толку повеќе заслужуваат внимание за подетален интердисциплинарен пристап како во сегашниот момент а уште повеќе во блиска иднина.

ПРИРОДНИОТ ПРИРАСТ И НЕГОВИТЕ ИМПЛИКАЦИИ ВРЗ ПРОМЕНИТЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЈУГОЗАПАДНИОТ ДЕЛ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Никола В. Димиџров

Резиме

Општините од Југозападниот дел на Република Македонија се карактеризираат со големи осцилации во природниот прираст на населението (за 1998 година) и тоа од висок со над 15 % каде доминира албанско население(пример - Велешта 18,8 %,и каде 99,8 % живеат Албанци),потоа умерен (Струга 10,0 %),низок (Охрид 4,0 %),негативен (вкупно 15 општини, со доминација на Македонци, но со стапки,од -0,1 % за Битола, - 3,9 % за Демир Хисар и Ресен до - 16,7 % за општина Цапари),сè до појава на депопулација (општина Старавина со - 30,6 %,и каде 100 % живеат Македонци).Виталните стапки споредени според националната припадност говорат за доминација на албанскиот фактор и тоа во сите општини каде без разлика на процентуалното учество живее алабанската националност,а потоа следат виталните стапки на македонскиот народ и другите националности.Овие состојби имплицираат и промена на националната структура која од попис во попис е во постојан пораст кај албанската националност (од 8,0 % во 1953 на 14,3 % во 1994 година) за сметка на македонскиот народ (од 83,3 % во 1961 на 77,9 % во 1994 година).

THE NATURAL INCREASE AND ITS IMPLICATINS ON THE CHANGES OF THE NATURAL STRUCTURE OF THE POPULATION OF THE SOUTH-WEST RART OF THE REPUBLIC MACEDONIA

Nikola V. Dimitrov

Summary

The sommunites of the south-west part of the Republic of Macedonia are characterised big great oscillations in the natural increase of population (for 1998) from very high up to 15 % with albanian dominating population (eg. Veleshta - 18,8 % where Albanians are 99,8 %) to a moderate one (Struga 10 %); very low (Ohrid 4 %), to negative (in total 15 townships,where Macedonians age dominating,with -0,1 % in Bitola, -3,9 % Demir Hisar and Resen,to -16,7 % in Capari) and depopulation in Staravina with -30 % where Macedonians age 100 % of the population. The vital levels compared according for the national identity sgow that the alabanian factor is dominating in all townshipts where they live,no matter of the percentage of the population,then macedonian vital follow,finishing with the ofher nationalites.These situations imply change of the national structure,as well which is in constant increase with the albanian nationality from census to census (from 8,0 % in 1953 to 14,3 % in 1994) on the account of the macedonian people (from 83,3 % in 1961 to 77,9 % in 1994).

